

Н. Қ. Жүсіпов

ҚАЗАҚ ФОЛЬКЛОРЫН ЗЕРТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ: XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫ

Филология мамандықтарының студенттеріне арналған
оқу құралы

Павлодар

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті

Н. Қ. Жүсіпов

ҚАЗАҚ ФОЛЬКЛОРЫН ЗЕРТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ: XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫ

Филология мамандықтарының студенттеріне арналған
оқу құралы

Павлодар
Кереку
2012

ӘОЖ 398 (075.8)

КБЖ 82.3 Я 73

Ж 90

**С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік
университетінің Ғылыми кеңесімен басуға ұсынылды**

Пікірсарапшылар:

С. А. Қасқабасов – фил. ғылым. докторы, М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының директоры, ҚР ҰҒА академигі;

С. Негимов – фил. ғылым. докторы, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университетінің профессоры;

Д. Қамзабекұлы – фил. ғылым. докторы, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университетінің профессоры.

Жүсіпов Н. Қ.

Ж90 Қазақ фольклорын зерттеу мәселелері : XX ғасырдың бірінші жартысы : филология мамандықтарының студенттеріне арналған оқу құралы / Н. Қ. Жүсіпов. – Павлодар : Кереку, 2012. – 217 б.

ISBN 978- 601-7157- 45- 6

Еңбекте XX ғасырдың бірінші жартысындағы қазақ фольклоры туралы ғылымның жай-жапсары, оның салаларының даму барысын зерттеу, сол тұстағы фольклористиканың қай аспектілері зерттелгені, қандай тұжырымдар жасалып, олардың ғылым мен оқу процесіне қаншалықты енгені сөз болады. Сонымен бірге оқу құралында жарты ғасыр ішінде қазақ фольклоры қалай жарияланды деген мәселелер қарастырылды. Бұлармен қатар өткен ғасырдың алғашқы жартысындағы фольклортануға өздерінің жинаушылық, жариялаушылық әрі зерттеушілік істерімен айтарлықтай үлес қосқан оқымыстылар мен қайраткерлердің еңбектері талданады.

ӘОЖ 398 (075.8)

КБЖ 82.3 Я 73

ISBN 978-601-7157-45-6

© Жүсіпов Н. Қ., 2012

© С. Торайғыров атындағы ПМУ, 2012

Материалдың дұрыс болуына, грамматикалық және орфографиялық қателерге авторлар мен құрастырушылар жауапты

ПМУ

Пфейфер

БЕКІТЕМІН

С. Торайғыров атындағы

ОІ жөніндегі проректоры
_____ Н. _____ Э.

«_____» _____ 2012 ж.

Автор Н. Қ. Жүсіпов

Қазақ филологиясы кафедрасы

Қазақ фольклорын зерттеу мәселелері: XX ғасырдың бірінші
жартысы

Филология мамандықтарының студенттеріне арналған оқу құралы

Кафедра мәжілісінде бекітілді «_____» _____ 2012 ж. №_____ хаттама.

Кафедра меңгерушісі _____ Н. Қ. Жүсіпов

Гуманитарлық-педагогикалық факультеттің оқу-әдістемелік Кеңесінде
мақұлданған

«_____» _____ 2012 ж. №_____ хаттама

ОӘК төрайымы _____ Е. Н. Жұманқұлова

КЕЛІСІЛДІ

ГПФ деканы _____ Ж. Т. Сарбалаев 2012 ж. «_____» _____

Жауапты _____ Н. Қ. Жүсіпов

Нормабақылаушы

СЖМБ бастығы _____ Г. С. Баяхметова 2012 ж. «_____» _____

МАҚҰЛДАНДЫ

ОҮЖжӘҚБ бастығы _____ А. А. Варакута 2012 ж. «_____» _____

Кіріспе

«Фольклорды зерттеудің түрлері мен мақсат-бағыттары» – деп аталатын үшінші бөлім «Отарлау мақсатындағы зерттеулер», «Оқу-ағарту мақсаттағы еңбектер», «Ғылыми және ғылыми-көпшілік зерттеулер» атты үш тараудан тұрады. Қазан төңкерісіне дейін отарлау саясаты әрі ашық, әрі күшпен жүргізілді. Рас, Ресей билеушілері бірте-бірте айлаға көшті. Тікелей – соғыспен алу оңайға түспеген соң, қазақтың тілін, фольклорын, тарихын, мәдениетін білу арқылы отарлау әрі шығынсыз, әрі тереңірек болатынын білген империя соларды зерттеу ісін қолға алды. Олардың бұл саладағы істері бүгінгі таңда біздер үшін ғылым тарихына айналып кетті. Сөйтіп, Ресей билеушілері қазақ даласында әр түрлі мектептер ашты, газет пен журнал шығарды, тілі мен фольклорға қатысты жинақтар, оқулықтар, сөздіктер т.б. шығарды. Отарлау үшін істеліп, жиналған материалдар мен зерттеулер объективті түрде ұлттық фольклортануға негіз қалады. Отарлау мақсатындағы зерттеулер бірнеше бағытта, негізінен тарихи-этнографиялық бағытта жүрді. Мұндай отарлау мақсатындағы фольклорлық зерттеулер сонау XIX ғасырдан келе жатыр.

Қазақ фольклорын таза ғылыми мақсатта, академиялық түрде зерттегендер де болды. Олар фольклорды барынша дұрыс жазып алуға, сұрыптап, жүйеге келтіруге, жарыққа шығаруға, ғылыми түрде талдап, зерттеуге күш салды. XIX ғасырдағы қазақ фольклорын зерттеулер, көбінесе жолжазба мен очерктер түрінде жүргізілді. Мұндағы ғалымдардың фольклор туралы ойлары жалпылама сипат танытып, көбінесе жол бойы жазылғандықтан, басқа елдерге таныстыру мақсатымен шектеліп отырды.

XIX ғасырдағы кейбір жинақтар мен зерттеулер ашық түрде таза отарлық-миссионерлік мақсат көздегені мәлім. Сол үрдіс XX ғасырдың алғашқы ширегінде де байқалды. Айталық, А. Алекторов, Н. Катанов, Н. Пантусов пен А. В. Васильев жарияланымдары ғылымдан гөрі миссионерлік мақсат көздегені аңғарылады.

XX ғасырдың бірінші жартысында фольклорды теориялық тұрғыдан зерттеу жұмысы Қазан төңкерісінен кейін қолға алына бастады. Бұл кезеңде фольклор мен әдебиеттің өзара байланысын, сондай-ақ қазақ фольклорының жекелеген жанрларын зерттеуге көңіл бөлу өсті. Кеңестік фольклористикада фольклор мен әдебиеттің өзара байланысына ерекше назар аударылды. Бұл мәселені зерттеу жұмыстарының негізі сонау 1920-шы жылдары қалана бастады.